

Rèn luyện kỹ năng đặt và sử dụng câu hỏi cho sinh viên ngành Giáo dục học Trường Đại học Thủ Dầu Một

Võ Nguyễn Đoàn Trinh*

*ThS.Trường Đại học Thủ Dầu Một

Received: 05/6/2024; Accepted: 14/6/2024; Published: 26/6/2024

Abstract: The skill of asking questions is one of the skills that is close and essential to learners. Thanks to the question system, students can criticize, interact with each other during class, test their own abilities, as well as have directions to make their learning more effective. As we know, the conversation method is one of the fundamental methods in teaching. This is the key to the power of teachers' teaching activities. At the same time, future teachers also need to form their own students' ability to interact and respond to each other during the learning process. At the same time, questions not only stop at guiding learners but also help teachers direct attention to learners and test and evaluate learners. In addition, they are also an effective learning support tool. Therefore, practicing questioning skills is essential and needs to be done regularly. This is one of the important criteria in current teaching innovation trends.

Keywords: Asking questions, skills, education

1. Đặt vấn đề

Kỹ năng (KN) đặt câu hỏi là một trong những KN gắn gũi và thiết yếu với người học. Nhờ hệ thống câu hỏi mà SV có thể phản biện, tương tác lẫn nhau trong giờ học, kiểm tra năng lực của bản thân, cũng như có những điều hướng để việc học đạt hiệu quả hơn. Như chúng ta đã biết, phương pháp đàm thoại là một trong những phương pháp nền tảng trong dạy học. Đây chính là chìa khoá quyền năng cho hoạt động dạy học của giáo viên. Song song đó, giáo viên tương lai cũng cần hình thành cho học sinh của chính mình khả năng tương tác, phản hồi lẫn nhau trong quá trình học tập. Đây là một trong những tiêu chí quan trọng trong những xu hướng đổi mới dạy học hiện nay. Trên thực tế, tạo ra một hệ thống câu hỏi hiệu quả để điều hướng sự chú ý của học sinh, kiểm tra đánh giá, hướng dẫn học sinh học tập và tương tác trong lớp học là điều không đơn giản. Điều này đòi hỏi, giáo viên phải có năng lực xây dựng một hệ thống câu hỏi theo năng lực nhận thức, ngôn ngữ phù hợp.

Từ yêu cầu cấp thiết của Nghị quyết, từ tính cần thiết trong thực tiễn và đặc trưng của nó mà chúng ta cần chú trọng rèn luyện và phát triển KN đặt và sử dụng câu hỏi cho SV từ khi còn ngồi trên ghế nhà trường, mà đặc biệt là SV ngành Giáo dục học.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Vai trò của câu hỏi trong dạy học

"Sử dụng câu hỏi là phương pháp nền tảng đứng vị trí thứ hai trong dạy học mà giáo viên đã sử dụng khoảng 35 đến 50% thời gian dạy học... Và quả thực,

Phương pháp Socratic sử dụng câu hỏi và câu trả lời để đưa ra những thử thách, làm rõ những mâu thuẫn, dẫn đến kiến thức mới và sự phát triển khả năng tư duy. Đây là một công cụ giảng dạy mạnh mẽ." (Kathleen Cotton). Như vậy theo tác giả Kathleen Cotton, câu hỏi là một công cụ đắc lực trong giảng dạy và nghiên cứu cũng cho thấy câu hỏi được sử dụng then chốt trong dạy học. [5, tr1]

Nhìn theo góc độ giáo dục, các nghiên cứu đồng thời cũng cho thấy rằng trong vai trò người dạy và người học, câu hỏi đều đem lại những lợi ích:

Đối với người dạy

- Công cụ đắc lực dẫn dắt người học đạt mục tiêu dạy học

- Nắm được thông tin phản hồi từ phía người học để từ đó thấu hiểu tâm tư, nguyện vọng của các em

- Kiểm tra, đánh giá học sinh để điều chỉnh việc dạy học phù hợp

- Nâng cao tầm hiểu biết và KN của giáo viên.

Đối với người học

- Giúp người học nâng cao hứng thú trong học tập

- Định hướng người học lĩnh hội tri thức một cách có logic, hệ thống

- Rèn luyện và phát triển tư duy cho người học

- Kiểm tra, đánh giá được kiến thức của bản thân người học.

Như vậy, từ những nghiên cứu trên cho thấy xây dựng câu hỏi và sử dụng câu hỏi trong dạy học phù hợp sẽ mang lại hiệu quả to lớn trong quá trình dạy học. Điều này đã được chứng qua lịch sử, cũng như tần suất sử dụng câu hỏi trong dạy học.

2.2. Nguyên tắc xây dựng và sử dụng hệ thống câu hỏi trong dạy học

2.2.1. Nguyên tắc xây dựng hệ thống câu hỏi hiệu quả

Để xây dựng câu hỏi/ hệ thống câu hỏi hiệu quả, chúng ta cần chú ý đến những 2 yếu tố dưới đây.

(1) Xác định kiến thức trọng tâm. Đối chiếu với thang Bloom để xây dựng hệ thống kiến thức phù hợp.

(2) Đặt hệ thống câu hỏi trong bộ lọc

- Câu hỏi này có phù hợp với trình độ của người học?

- Câu hỏi này có bao trọn nội dung cần hỏi?

- Câu hỏi này có phù hợp với hình thức tổ chức không? (nhóm đôi, nhóm lớn, cá nhân)?

- Câu hỏi có rõ nghĩa không?

Lưu ý: Khi xây dựng câu hỏi, chúng ta cần tránh

- Câu hỏi có nội dung mập mờ: Học sinh không chắc chắn về nội dung được hỏi và có thể lập lại câu trả lời.

- Câu hỏi yêu cầu quá nhiều thông tin.

- Câu hỏi khó hiểu;

- Hạn chế câu hỏi chỉ yêu cầu người học trả lời có/ không

2.2.2. Làm sao để tổ chức hệ thống câu hỏi trong lớp học hiệu quả nhất?

Theo hai tác giả William F. McComas and Linda Abraham, để xây dựng một hệ thống câu hỏi hiệu quả chúng ta cần chú ý những điều sau:

(1) Phân nhíp: Giáo viên truyền đạt câu hỏi để người học có thể hiểu mong đợi của mình.

(2) Thích ứng: Giáo viên điều chỉnh câu hỏi cho phù hợp ngôn ngữ và trình độ năng lực của người học.

(3) Trình tự: Giáo viên sắp xếp các câu hỏi theo trình tự phù hợp với chiến lược đặt câu hỏi.

(4) Cân đối: Giáo viên sử dụng cả câu hỏi chung và câu hỏi phân loại đối tượng, đồng thời cân bằng thời gian giữa hai loại câu hỏi đó. Câu hỏi phải phù hợp với trình độ của đối tượng và mục tiêu bài học đặt ra.

(5) Sự tham gia: Giáo viên nên sử dụng những câu hỏi khuyến khích số lượng người học trả lời, khuyến khích sự trả lời từ những thành viên tình nguyện và không tình nguyện và chuyển hướng trả lời cho các người học khác.

(6) Tìm kiếm: Giáo viên thăm dò câu trả lời ban đầu của người học, và khuyến khích người học hoàn thành, làm rõ, mở rộng và hỗ trợ cho câu trả lời của họ.

(7) Thời gian chờ: Giáo viên nên dừng 3 đến 5 giây sau khi hỏi để cho người học thời gian suy nghĩ. Giáo viên cũng nên để thời gian chờ cho câu trả lời đầu tiên.

(8) Câu hỏi của người học: Giáo viên nên yêu cầu học sinh tạo ra các câu hỏi của chính mình. [4]

Theo bài báo Eight Tips for Asking Effective Questions của Tổ chức Achievement Division của bang Toronto – Canada, để xây dựng một hệ thống câu hỏi hiệu quả chúng ta cần chú ý đến 8 lưu ý dưới đây:

(1) Giả định trước được câu trả lời và suy nghĩ của người học. Điều này giúp giáo viên có thể lường trước và lên kế hoạch xây dựng những câu hỏi khả thi mà chúng có thể khơi dậy suy nghĩ và kích thích việc học sâu.

(2) Liên kết với mục tiêu bài dạy. Bằng việc xây dựng câu hỏi dựa trên mục tiêu sẽ giúp câu hỏi gắn kết với chương trình dạy học. Điều này giúp người học tập trung vào nội dung trọng tâm.

(3) Sử dụng những câu hỏi mở. Câu hỏi mở là những dạng câu hỏi hiệu quả trong hỗ trợ việc học. Những câu hỏi mở giúp giáo viên nâng cao lòng tự tin cho người học và cho phép người học phát triển trình độ của bản thân.

(4) Sử dụng câu hỏi thật sự cần câu trả lời. Hạn chế những câu hỏi đã chứa sẵn thông tin, người học chỉ trả lời có hoặc không.

(5) Kết hợp với những động từ chỉ mức độ nhận thức cao trong thang Bloom. Những động từ này sẽ thúc đẩy quá trình suy nghĩ, giúp người học học sâu hơn.

(6) Sử dụng những câu hỏi mở yêu cầu sự tham gia trả lời của nhiều người. Những câu hỏi này sẽ giúp đàm thoại diễn ra nhiều chiều, giữa người thầy với người học và giữa người học với nhau.

(7) Đặt câu hỏi trong môi trường trung tính. Điều này có nghĩa giáo viên phải cẩn thận khi sử dụng ngôn ngữ cơ thể và phi ngôn ngữ. Những biểu hiện của nét mặt, ngữ điệu và giọng nói có thể gửi một tín hiệu nào đó, điều này có thể tác động tới tâm lý người học và ngăn chặn suy nghĩ của họ. [8, tr 2 – 3]

Hai nghiên cứu trên đều đề cập đến thời gian chờ trong đặt câu hỏi, đây chính là yếu tố mà các nhà giáo dục của chúng ta chưa thật chú ý sâu sắc. Có rất nhiều nghiên cứu về thời gian chờ, kết quả đều cho thấy khi người học có thời gian chờ, các em có thời gian suy nghĩ nhiều hơn. Do đó, giáo viên luôn nhận được câu trả lời tốt hơn cả học sinh học khá, tốt và học sinh học trung bình. Vậy thời gian chờ bao nhiêu thì hiệu quả? Theo nghiên cứu của Ged Gast, “30 giây là khoảng thời gian phù hợp cho những câu hỏi đòi hỏi tính thử thách lớn và là thời gian phù hợp để chuẩn bị và đưa ra câu trả lời đầy đủ” [6, tr 8]. Như vậy, những nghiên cứu đều đề cập đến thời gian suy nghĩ cho người học, mỗi môi trường cho ra những kết quả nghiên cứu khác nhau. Trên căn cứ đó, tùy thuộc vào loại câu hỏi,

người học và hình thức tổ chức mà chúng ta có thể quyết định thời gian đợi khác nhau.

2.3. Biện pháp rèn KN đặt câu hỏi cho SV ngành Giáo dục học

Để giúp SV ngành Giáo dục học có thể hình thành KN sử dụng câu hỏi, chúng ta nên xây dựng hệ thống nội quy sử dụng câu hỏi trong lớp và tổ chức các hoạt động dạy học giúp SV rèn giữa và phát triển KN hỏi của bản thân.

Thứ nhất, giảng viên có thể xây dựng những nội quy hỏi trong lớp và yêu cầu SV tôn trọng nó.

Để giúp người học phát triển và rèn luyện KN đặt và sử dụng câu hỏi hiệu quả, Ged Gast đã xây dựng 9 quy tắc để hỗ trợ.

(1) Tôn trọng ý tưởng, quan điểm và suy nghĩ của người khác

- Nói một lần
- Nói cái bạn nghĩ
- Giải thích vì sao bạn nghĩ vậy

(2) Lắng nghe và phản hồi câu trả lời

(3) Xây dựng trên cơ sở câu trả lời của người khác

(4) Hỗ trợ lẫn nhau

(5) Tự tin chia sẻ ý tưởng

(6) Hỏi khi bạn không hiểu

(7) Cố gắng đạt đến quan điểm chung

(8) Tìm kiếm sự rõ ràng từ câu trả lời của người khác

(9) Điềm tĩnh trao đổi – tránh thái độ gây gổ. [6, tr 29]

Dựa trên hệ thống những quy tắc trên, chúng ta có thể tham khảo và có những sửa đổi cho phù hợp với đối tượng người học của mình. Tuy nhiên, chúng ta cần chú ý những KN xã hội để giúp người học có thể rèn luyện và phát triển năng lực của bản thân. Những KN xã hội nền tảng để xây dựng quy tắc bao gồm:

KN lắng nghe

KN giải quyết mâu thuẫn

KN thấu cảm

KN hợp tác

Thứ hai, lòng ghép trong các học phần phương pháp dạy học, giảng viên có thể yêu cầu SV

(1) Đánh giá hệ thống câu hỏi trong sách giáo khoa theo thang Bloom;

(2) Tổ chức cho người học xây dựng hệ thống câu hỏi thay thế sách giáo khoa

(3) Tổ chức cho người học xây dựng hệ thống câu hỏi trong giảng dạy và yêu cầu các em dự trù câu trả lời của học sinh. Điều này vừa giúp các em xác định các tình huống trong dạy học và đưa ra những cách xử lý phù hợp. Việc dự trù câu trả lời của học sinh còn

giúp các em củng cố và phát triển hệ thống kiến thức của mình.

(4) Yêu cầu SV tạo thời gian chờ nói riêng và tôn trọng các nguyên tắc để xây dựng cũng như tổ chức hỏi hiệu quả.

Thứ ba, trong quá trình dạy học các học phần khác, giảng viên nên yêu cầu các em thói quen đánh giá phản hồi câu trả lời của bạn.

Thứ tư, giảng viên nên sử dụng tích cực các phương pháp, kỹ thuật dạy học hiệu quả như dạy học tranh luận, thảo luận nhóm. Việc này có ý nghĩa tạo môi trường cho học sinh tương tác đặt câu hỏi với nhau, rèn luyện KN đặt câu hỏi và giúp cho nhiều SV có cơ hội được trao đổi với nhau. Thực tế, môi trường đại học trong một lớp học có rất nhiều SV, điều này tỉ lệ nghịch với khả năng nhiều SV được đóng góp câu trả lời của bản thân.

3. Kết luận

Hệ thống câu hỏi có vai trò quan trọng trong một tiết dạy. Thực tế cho thấy giáo viên sử dụng câu hỏi khoảng 35 – 50% thời gian một tiết dạy. Đồng thời, câu hỏi không chỉ dừng lại ở việc hướng dẫn người học mà còn giúp giáo viên điều hướng sự chú ý vào người học, kiểm tra đánh giá người học. Thêm vào đó, chúng còn là một công cụ hỗ trợ việc học hiệu quả. Chính vì vậy việc rèn KN đặt câu hỏi là thiết yếu và cần được thực hiện thường xuyên. Đặc biệt là với đối tượng là SV ngành giáo dục học khi đi thực tập sư phạm tại các trường.

Tài liệu tham khảo

1. Chính phủ, Nghị quyết số 14/2005/NQ – CP. Đổi mới cơ bản và toàn diện giáo dục đại học.

2. Phạm Thanh Cường. *KN đặt câu hỏi trong dạy học*. Đại học Thái Nguyên.

3. Lê Phước Lộc (2005). *Câu hỏi và việc sử dụng câu hỏi trong dạy học*. Tạp chí Nghiên cứu Khoa học 2005:3 157-166. Đại học Cần Thơ.

4. Department of Education. *Tips from Teachers: Improving on the 'Questioning' Indicator*. Tennessee, USA.

5. Kathleen Cotton. *Classroom Questioning*. North West Regional Educational Laboratory

6. NSEAD – Ged Gast. *Effective Questioning and Classroom Talk*.

7. Richard Nelson, *Using Effective Questions*. UK.

8. Student Achievement Division (2011). *Eight Tips for Asking Effective Questions*. Canada.

9. William F. McComas and Linda Abraham. *Asking more effective questions, Rossier School of Education*